

UNITÁRIUS JÖVENDŐ

Egyháztársadalmi, hitéleti és misszói célokat szolgáló lap.

Felelős szerkesztő: Kovács Lajos brassói lelkész-esperes.

Megjelenik minden hónapban. Előfizetési ára Romániában évi 100 lej. Magyarországon évi 4 Pengő. Más országokban ennek megfelelő összeg.

Főtanácsai jegyzőkönyvünk. Észrevételek.

Az 1939. dec. 3—5 napjain tartott Egyházi Főtanácsunk közrebocsátott jegyzőkönyvének olvasása után — jóleső érzettel — azt állapíthatjuk meg, hogy az irány, szövegezés és tartalom tekintetében erőteljes javulást mutat az előző jkvvel szemben.

Jóllehet e jkv 56 pontja — a Főtan. Bizottság javaslatára a háromszéki egyházkörünk vonatkozó előterjesztését - alakítások címén kifogásolja és elutasítja; mégis minden elfogulatlan megállapíthatja azt, hogy az egyházkör felterjesztésének a jeleni jkv. szabatosabb szerkesztésére jelentős hatása volt. Már az a tény, hogy E. K. Tanács az észrevételeket megfelelő mérlegelésre a jkv. szerkesztőjének kiadni javasolta, s hogy a Főtanács ezt nemcsak elfogadta, s ha nem is teljesen megnyugvást keltően, de a kolozsvári egyházmegye püspöke elnevezést helyesbiteni törekedett. mutatja az észrevételeknek nemcsak helytálló, de szükséges voltát.

Külömben téves, sőt hibás a Főtan. Bizottságnak az a kijelentése, hogy az egyházkörnek nincs joga és hatásköre az észrevételezésre. E bizottság elmulasztotta különbséget tenni a főtanácsai határozatok érdemének közlése, és a jkv. *iránya, szövegezése, és alakításai* között. Még ha helytálló volna is az a nézet, hogy az érdemleges határozat egyházkörileg felül nem bírálható, hanem ez ellen indokolt kifogás, felirat és indítványozási jog gyakorolható; akkor is egy hozott határozat fogalmazásának szabatosága, annak jkvi elhelyezése, az irányra vonatkozó észrevételezés nemcsak egy előkelő egyházi testületnek, hanem mindenkinek is letagadhatatlan joga, sőt kötelessége is. Ezt nem teszi feleslegessé az a tény, hogy jkv. hitelesítők is vannak kinevezve, és pedig azért, mert a jkvket az ülésen nem olvassák fel, a kiküldött hitelesítők pedig — úgy tapasztaltuk — feladatuk teljesítésénél legfennebb a határozatok érdemét vizsgálják, de az alakításokat, irányt stb. egyáltalán nem mérlegelik s arra idejük és lehetőségük sincs.

Csak ismételtük, hogy a jkv. jeleni alakja és tartalma reményt nyújt arra, hogy a korábbi jkv. hibái

a jövőben ismétlődni nem fognak. E reményünk azonban minket nem ment fel az alól a kötelezettség alól, hogy a jeleni jkv.-vel foglalkozzunk, fogyatékosaira reámutassunk. Tesszük is az alábbiakban.

A főtanács elnöki megnyitója a hivatás magaslatán áll. Ez az egyházi elemi oktatás helyzetének súlyos voltát, s a javítási akaratnak elszánt voltát. domborítja ki. Hisszük, hogy ebben mindannyian egyetértünk. A mennyire fájdalmasan láttuk a felekezeti oktatás feladásának pusztító járványát főleg a keresztesi, torda-aranyosi és az udvarhelyi egyházköreink területén, annyira reményt keltő az erőteljes elnöki felhívás, és az annak nyomán máris észlelhető megmozdulás. Vajha ezt az általános felébredés követné. Hasonló fontosságú az iparostanonc kérdés is. E kérdéseknek napirenden tartása és megoldása valóban elsőrendű egyházi feladat.

Igen sajnáljuk azonban az elnöki megnyitónak azt a merev megállapítását, hogy az egyház nem alkalmas arra, hogy házilag kezeljen birtokot, s annak ad kifejezést, „hogy az eladható birtokrészeket bocsássuk áruba.“ Óvást kell kinyilatkoztatnunk ez ellen, mert bénítólag hat az egyházunk részére szóló birtok adományozásokra és hagyományozásokra; s mert az adott viszonyok között mégis csak a birtok az a reális érték, melyre mint fundamentumra egyházunk biztonsága és jövője építhető.

Egyházi birtokaink kezelésében hiba azonban valóban van. Azok nem kezeltetnek szakszerűen. Bizony ez azon mulott, hogy anyagi erőnk fogyatékosága miatt nem fektethettünk megfelelő súlyt jellemes unitárius fiainknak szakszerű kiképzetésére, és pedig úgy az elmélet, mint a gyakorlat mezején. Jövőre erre is súly fektetendő, s így nem a meglevő birtokaink eladása, hanem gazdasági szakértő kiképzése jelentkezik egyházunk halaszthatatlan feladatának.

Nem hallgathatjuk el azt az észrevételt sem, hogy E. K. Tanács által előkészített, felszerelt s épen azért bizottsághoz nem is utalt javaslatokat és indítványokat

is tűz a Főtanács tárgysorozatára. E jkvből nem tudhatjuk, hogy melyek azok a javaslatok és indítványok, de reá kell mutatnunk a szerv. törv. 246 § 5. a. pontjára, mely szerint a püspök „minden olyan ügyet, melynek ellátása különös szakismeretet, részletesebb kidolgozást igényel, az illető szakbizottságoknak kiadja megvizsgálásra és véleményadásra.“ A hiv. törvény hely fel is sorolja pl. a vásárt, eladást, új építkezést, nagyobb átalakítást, hasznobéri szerződés-kötést, felbontást, stb.

Itt tehát elvi kérdéstről van szó. Ha az elvi kérdésen rés ütődnek, az tévedésekre, hibákra, egyoldalúságokra nyitogatna kapukat.

Viszont igen helyeselelnünk kell az elnöki megnyitó azon megállapítását, hogy „a pártok szerint való elkülönülés nem egyeztethető össze a közügy érdektelenségével, az egyházas érülettel“ s megszivlelendőnek véljük a más egyházak tanácskozásaira való utalást is. Itt azonban reá kell mutatnunk arra is, hogy más egyházak testületei nem oly tulbő számuak, mint a mieink, s kisebb testületben korlátolt számnál pedig sokkal könnyebb a „fegyelmezetség és méltóság“ megőrzése. Így önkénytelenül előtör az a kérdés is, hogy nem kellene-e nálunk is a tagok számát leszállítani s eddigi elvi állspontunkat revízió alá venni?

Általánosan megnyugtató a megnyitónak az a kijelentése, hogy „jövöre az összes jelentések előre való kinyomatása és szétküldése“ megtörténik, ami remélhetőleg megrövidíti a tárgyalások menetét, s tárgyilagosabbá teheti az ülés lefolyását is.

* * *

A jkv. 9. pontja közli azt a tény, hogy Dr. Elekes főgondnok afia önmaga ellen a fegyelmi eljárás elrendelését kérte. Egyedül álló szomorú tény ez egyházunk történelmében. Nevezett teszi ezt akkor, midőn más afia bő indokolás és adat előterjesztéssel már korábban kérte ellene. Teszi annak kijelentésével, hogy az ellene emelt vádak alól illetékes ügyvédi- és bírósági forumok már felmentették. Tény tehát, hogy főgondnoki minősége ellen oly kifogások emeltettek, melyek korábban egyházon kívüli hatóságok és bíróságok, jelenleg pedig egyházi fegyelmi bíróság vizsgálatának tárgyát képezik.

A Serv. Törv. 248 § szerint „a főgondnokok világi részről legfőbb tisztviselői az egyháznak.“ E mi-

nősítés nem tűrheti, hogy annak vivője vádak súly alatt álljon. Magának a vád alatt levőnek át kellene látnia, éreznie, hogy a fegyelmi bírósági eljárás és a főgondnoki állásstartás összeférhetetlen. A főgondnok ellen emelt vádak és fegyelmi eljárás az egyház erkölcsi tekintélyét érintik és rombolják az egyházon kívül és belől állók előtt. Már pedig az egyház erkölcsi tekintélyének őrzése egyik legfőbb főgondnoki feladat. Az adott esetben a jog kérdése nem döntő jelentőségű. E kérdés elbírálásánál nem az az ügydöntő, hogy az emelt vádak jogilag helytállóak-e, megtorlást igényelnek-e, hanem az, hogy az emelt vádaknak minő hatása van az erkölcsi közérdekre? Minő az állásra? Minden egyházi tisztviselő elleni fegyelmi eljárásnál a ténymegállapítás célja csupán az, hogy az elkövető tisztviselő tovább is maradhat-e ugyanazon tisztviselői állásban vagy nem? Itt tehát nem a személy érdeke, hanem az erkölcsi testület közérdeke mérlegelendő.

Általános elv, hogy „az élen mindég csak erkölcsi jellemek álljanak, önzetlen munkát, egyszerűséget, csak ezek tudnak nyújtani erkölcsi közösségnek s ezek iránt teljes a bizalom.“ Megtörténhet, hogy a fegyelmi bíróság szigorú jogi alapon felment a vád alól, talán azzal az indokkal, hogy más hatóság már itélkezett a kérdésben, talán azon hogy hatáskör hiányában, vagy elévülés, bizonyíték elégtelenség stb. címén, de a vád alatt levőt még ez sem teszi erkölcsi testületi tiszttségének továbbvitelére alkalmassá, mert állásának erkölcsi tekintélye nem szenvedhet, nem csorbulhat a személy érdekeiért. Talán azért nem találunk hasonló esetet, egyházunk történelmében. Elődei, ha megtörtént velük valamely hasonló szerencsétlenség, szépség hiba vagy bizalom csökkenés, nem fegyelmi bírálatot kértek, hanem önmaguk bírálták el annak közérdekű hatását s levonták a következményeket. Nagyon sajnáljuk, hogy nem ez történt a jelen esetben is s a 9. pontnak helyet kellett találnia főtanácsunk jegyzőkönyvében.

* * *

A jkv. 11 és 18 pontja „Tiszteletbeli“ tanácsosságokat, igazgatói címeket erősít meg és nyújt. A kik kaptak, valamennyien érdemes, munkás tagjai egyházunknak, megtiszteltetésük ellen kifogás nem emelhető. Azonban előtérbe nyomul az a kérdés, hogy minő jogokkal járhat a tiszteletbeli kiténtetés? Csak pusztá cím-e ez vagy jogokat is biztosító, esetleg jogoktól is fosztó megtiszteltetés?

Egyházi törvényünk e vonatkozásban nem rendelkezik, bizonyára azért, mert e cím viselők csak azóta sokasodtak meg, mióta az egyházi tisztségek korlátolt időre töltenek be. Ma már van tb. kebli tanácsos, lelkész, esperes, iskola igazgató, felügy. gondnok és főgondnok is. A tb. kebli tanácsos továbbra is tagja-e a kebli tanácsnak, vagy csak a címet viselheti s a tanácsülésen cselekvéstől el van zárva? Az esperes, a felügy. gondnok tagja-e az egyházköri közgyűlésnek? Az igazgató az iskolai előljárásnak? Üléseiken megjelenhetnek-e és meghívandók-e? A felügy. gondnok esperesi vizsgálatokon részt vehet-e? A főgondnok E. K.

Biztosítást a legelőnyösebben az

Első Romániai Temetést Biztosító

R. T.-nál köthet

(ezelőtt G. SZÁVA és A. SZÁVA)

Brassó,

Weiss Mihály-utca 35 szám.

Tanács ülésre legalább meghivandó-é? Avagy minden tb. cím a tétlen nyugalomba küldés utlevele?

Tanácsos lenne e kérdést az összeütközések megelőzése és elkerülése végett napirendre tűzni, mert a mindennapi élet minden vonatkozásra nyújt már példát.

* * *

A jkv. 16 pontja a püspöki jelentést tartalmazza. Érdemes és értékes munka, mindannyian csatlakozunk a főtanács által kifejezett köszönethez.

Azonban a Főtanács által hozott határozatban a következőket is találjuk: „felmerült és felemlített esetel kapcsolatban magyarázza a Püspök helyettesítésének kérdését, úgy: hogy Egyházi Főjegyző püspöki megbízás útján kinevezéseket is foganatosíthat a jövőben, a múltban foganatosítottat tudomásul veszi.“ E magyarázat ellen óvást kell emelnünk, mert törvényellenes. A Szerv. Törv. 246. § 11 pontja belső emberek kinevezési jogát csakis püspöki jognak mondja. A belső emberi választásról alkotott (1912 évi főtan jkv. 41 pont) törvény szerint is „kinevezés és áthelyezés“ csakis püspöki jog. A 23—27 § értelmében minden jogot és kötelességet a püspök csakis személyesen gyakorolhat. Ez tehát személyes jog mely megbízás útján nem gyakorolható. E rendelkezés magyarázatra nem is szorul.

A főjegyző a püspököt a szerv. törv. 252 § értelmében „csak akadályoztatása, valamint püspöki ürességben lét“ esetében helyettesítheti. Az akadályoztatás alatt semmi esetre nem értendő néhány napi távollét, és nem a püspöki minőséghez kötött jogoknak gyakorolhatása, hanem csak a mindennapi halaszthatatlan teendők intézése. Az akadályozás alatt egyházon kívüli erők akadályozása, vagy komoly betegeskedés értendő. Ez esetekben is nem egy püspöki megbízás, hanem a vonatkozó egyházi hatóságok közremunkálásával adott megbízás ad kinevezési jogot.

Ettől eltérés egyenesen törvényellenes, ellentétekre és a felelősség elveszésére vezetne.

* * *

A jkv. 18 pontja az E. K. tanács évi jelentését tartalmazza:

E jelentés is érdemes és értékes munka. Részletes áttekintést nyújt egy letelt év egyházi munkájáról, ismerteti egyházunknak jeleni helyzetét s itt-ott bepillantást enged a jövőben várható intézkedések mezejére is. Kiemelendőnek véljük reámutatni arra, hogy az elemi felekezeti oktatás vissza- és felállításának mozgalma és erős szüksége valahára a kereszturi és aranyos tordai egyházköreinkben is viszhangot keltett. (Ujszékely, Aranyosrákos). Nagy örömmel és elégtétellel üdvözljük e hivatás teljesítésre ébredést.

Tudomásunkra adja a jelentés, hogy egyházunk és testületeink az állami konverziós törvényrendekezőseinek végrehajtása útján 8.263.832 lei valóságos kárt szenvedett, s hogy ezért az államtól kért kártalanítási kérelmünk azzal utasított el, hogy „kárpótlásban csak az erdélyi és bánati ortodox román egyházi és kulturális szervezetek részesülhetnek.“ Kiemeli a jelentés a vallásügyi minisztériumtól beszerzett azon törvény ma-

gyarázatot, hogy egyházunk javai illeték egyenértéki adó alól mentesek. Sajnos, a gyakorlatban egyházközségeink vagyona e magyarázat áldása nem érvényesült, ez adó ott nemcsak fenntartatott, de legtöbb helyen jelentékenyen felemeltetett. Örvedetes, hogy egyház szervezeti törvényünk reformjának ügye napirendre kerül, s hogy theologiai akadémiánk reformjának kérdése is a jövő főtanácsunknak tárgya lesz.

A nagy építkezés kérdésében azt mondja a jelentés, „hogy az épület haszna jóval meghaladja az eladott birtokok és kisajátítási kötvények eladási árát és egyéb befektetett tőkéknek eddigi évi jövedelmét.“ Sajnos, hogy ez nem ténybeli, hanem legjobb esetben is csak reménybeli állítás, mert hisz a jószágfelügyelőségi jelentés azt mondja, hogy „az építő vállalkozókkal a végleges elszámolás még nem történt meg;“ a Sora céggel a fizetendő évi bér számszerű megállapítása csak folyamatban van; a főtanács idején nem voltak s talán még ma sincsenek a bérbeadandó összes épületek bérösszege megállapítva és biztosítva, s így nem tudható ma még az sem, hogy mennyibe került egyházunknak az építés? Viszont az sem, hogy a fenntartási költségek és járulékok levonása után mennyi lesz a kapandó bérösszeg? Két ismeretlen tényezővel állunk szemben, s így a „jóval nagyobb haszon hangoztatása“ csak pusztá remény vagy hangulatkeltés. Ez aggodalmainkat nem szünteti meg, s nagyon várjuk a jószágfelügyelőségi jelentés által ígért „pontos és végleges kimutatásokat.“

Ugy az E. K. Tanács, mint a jágászfelügyelőségi jelentés kiemeli, hogy a „nagy bérház építése be van fejeve“ Tehát egy befejezett tény áll előttünk. Ezt meg nem történné tenni nem lehet. Ezt mindenkinek el kell ismerni. Tovább nincs értelme azon vitázni, hogy az eladott birtokok és ingóknak eladása megengedett és szabályszerű volt-é? Megtette a mai egyházvezetőség, adott helyzetet teremtett, mit visszacsinálni nem lehet. Ezért az a felelős.

E felelősség kérdése és érzése az, melyet boncolni lehet és kell is a végleges adatok alapján. Azt mondja az E. K. Tanács, hogy „az Egyh. Főtanács 20—936. jkv. határozata. továbbá 1938. jan. 21 és 1938 okt. 19. jkv. sz. határozatai alapjao „adott el ingó és ingatlanokat és építkezett“. Nagyon is mérlegelendők a Szerv. Törv. 246 § 5. a. pontja, mely szerint a különösebb szakértelmet és részletesebb kidolgozást igénylő ügyekben szakszabóságok véleménye kikérendő; valamint a 229. § 2. pontja is, mely szerint „fontos eladás vagy vétel“ kérdésében még E. K. Tanács is köteles

Az előnyösen ismert

„TELLMANN“-féle

szabó üzlet Baritju (Lópiac) u, 12. szám pontos kiszolgálás mellett mérsékelt áron minden e szakmába vágó munkát kifogástalanul végez.

az ügylet megkötése előtt a Főtanács jóváhagyását kikérni. A felelősség kérdése tehát az, mely az építkezés és eladások ügye érdemleges lezárása után elbírálás tárgyát képezheti.

A jelentés szerint a bérpalota építkezésének befejezése céljából egyházi nyugdíj-intézetünk hivatott és vétetett be 1/5 arányban részesnek. Át kell látnunk, hogy az adott helyzetben nem állhatott más és szerencsésebb lehetőség a mai vezetőség előtt. A jelentés nem ismerteti az egymással kötött megállapodást, s így nélkülözük a tájékoztatást, hogy az 1/5-öd arányban való részesítés az épületre, vagy a terület tulajdonjogára is kiterjed-e? hogy végleges jellegű, vagy korlátolt időre terjedő közösségről van-e szó? hogy az egymás közötti jogviszony van-e okmányilag szabályozva? tárgyalta-e azt E. K. Tanács? és kerül-e Főtanácsunk elébe is jóváhagyásra? A kérdés mindenesetre úgy szabatosítandó, hogy vita vagy ellentét tárgyát ne képezhesse.

Az állami hatóságok által kényszer-nyugdíjba küldött tanárok és tanítók nyugdíj igénye annyira megterhelte nyugdíj alapunkot, hogy az újabb nyugdíj igényeket utalványozni nem volt képes. Közalapunk kellett segítségére jöjjön az 1939 évre, s — a jelentés szerint — „még az 1940 évben is Közalapunk lesz kénytelen átvállalni.“ (Ellenérték nélküli segítség, vagy kölcsön címén-e?) E helyzet annyira kényes és nehéz, hogy azzal a vezetőségnek érdemlegesen kell foglalkoznia. Évi több mint 300.000 lei kiegészítést Közalapunk sem bír meg. Igény leszállítás vagy fedezeti alap keresés egyházi vezetőségi feladat, természetesen a Nyugdíj intézet vezetőségével egyetértésben.

A jkv. 20 pontja a jószágfelügyelőség évi jelentését tartalmazza. Ennek első része részletesen ismerteti kolozsvári házainkot, ezeknek állapotát, bérösszegét, a bérhátrálékok kimutatását, valamint azt is, hogy ezeknek normális kezelése minő évenkénti kiadásokat vesz igénybe. A teljes tájékoztatóért elismerést nyilváníthatunk. Ezekre vonatkozólag csak a nagy, 169 327 — lei bérhátrálékra lehet észrevételünk. Nem értjük azt az indokolást, hogy „a 6. és 10 sz. alatti háznál a hátrálékok emelkedése a lemondás folytán elköltözött bérlők miatt történt.“ Ha a bérlemény lebontatik, a bérlőnek akarva, nem akarva el kell költöznie, de ekkor bért se

fizethet, de ez esetben bérhátrálékul sem mutatható ki.

A továbbiak nagy részével már az előző E. K. tanácsi jelentés kapcsán foglalkoztunk, s így csak azt emeljük ki hogy indokolatlan és túlzott gavallériára mutat, hogy a VI. rész szerint: „az alamori birtok vevőinek utólag beadott kérésére tanács hozzájárult a megállapított vételárnak 42.000 leivel való leszállításához természetlen területek ellenértéke címén,“ s hozzájárult, akkor, mikor a vevők a vételárból maig sem fizették ki 353 474 leit. Vevők minden esetre megtekintették a vásár tárgyát, utólagos természetlenséggel nem kifogácsolhatnak, vagy a kötött eladási szerződésnek kellett fogyatékosnak lennie ha elengedni mégis kellett.

E jószágfelügyelőségi jelentésnek VII. része a már régebben eladott birtokoknak, mintegy félmillió összegű hátrálékos vételárára vonatkozó javaslatokról és intézkedésekről tartalmaz fogyatékos jelentést. E hátrálékok behajtására Közlapunk helyzetére tekintettel valóban égető szükség van, s így csak helyeselhető a Főtan. Bizottságnak a korábban elrendelt vizsgálatok, a régebbi függő ügyek elintézésének, a hozott határozatok végrehajtása stb. tárgyában javasolt erélyes szorgalmazása.

Egészen tájékoztató a jogtanácsos afiának a függő perekről tájékoztató jelentése is, melynek utolsó sorában a függőben levő bérhátrálékos, s később a Bors hagy. féle pereket felsorolja, s azok helyzetét ismerteti; feltűnő fogyatékos az, hogy ezek között a fennebbi vételárhátrálékosok sehol nem találhatók.

A Bors alapítványi vagyoni ügyeire vonatkozólag a jelentésekből csak egy madártávlati tájékoztatót láthatunk. Sem a csányi, sem a szindi birtok „okszerű és racionalis“ művelését gátló körülményekről, sem az oltványtelep államhatósági beszüntetéséből származott károsodások elenyésztetésére vagy felelőségének kérdésére, sem a számadások hiányára vonatkozólag nem találunk megnyugtató közléseket. A jogtanácsosi vonatkozó jelentés is csak végrendeleti „magyarázat“-ról, kezelési hármastanácsról, utóbb ennek megszüntetéséről, egyenetlenségekről s a hagyaték ellen folyamatban levő perekről beszél.

Minthogy azonban a 2 jelentés sem összhangzó, s minthogy a Főtanácsi Bizottságnak sem állottak rendelkezésre megfelelő adatok egy alapos ténymegállapításra, s minthogy Főtanácsunk is egy külön bizottságot küldött ki mindenképp megvizsgálására és javaslatok tételére, kénytelenek vagyunk mi is észrevételeink, kifogásaink, s esetleges javaslataink megtételét a vonatkozó jelentések érdemleges tárgyalásának idejére halasztani. Nem zárkozhatunk el azonban két megjegyzésnek jeleni előterjesztése elől sem, és pedig, hogy az egyházi vezetőség figyelmen kívül hagyta a fiók végrendeletnek azt az intézkedést, hogy végrendelező a végrehajtási és ellenőrzési utasítás elkészítésére rendelkezéseket tett, hogy az elvi kérdésekben egy bizottság volt hivatva dönteni, s ezek helyett egy jogtanácsosi „magyarázat“ értelmében rendelkezett. Talán ez az oka annak is, hogy habár az alapítványi „vagyoni jövedelméből“ volt nyújtandó nevelési és tanulási segély, mé

Magyar Általános Hitelbank

fiókjai:

Braşov,

Timişoara,

Oradea.

gis a jogtan. jelentés 13. pontja szerint — ilyen jövedelem nem léte dacára, — az egyház fizetésre köteleztetett.

Érdemlegesen vizsgálendő és mérlegelendő az is, hogy minő lehetőségeken alapul a jogtan. jelentés 1. pontjában jelzett Macskásy féle per, mely a hagyaték átadása, az özvegyi jog feletti kiegyezés, más egyezségek, s a jelentések szerint több milliónak az egyház általi kifizetése után indult.

A jkv. 36 pontja egy teológiai tanári állásnak „meghívás“ utján betöltését tartalmazza. Eltekintve a személytől, elvi alapon kell foglalkoznunk e kérdéssel. A meghívás egy ifju ember javára gyakoroltatott, kihez várakozások fűződnek, de multbani érdemei még nincsenek.

Általánosságban a tisztviselői állások betöltésének módja a kinevezés és választás. Az egyházak közül a zsinat-presbiteri alapon működők választási alapon állanak. Ez egyházunkban is az általános szabály. Ezt domborítja ki a szerv. törvényünk is, melynek 206. § 11. g. pontja nemcsak a püspök, főgondnokok stb. hanem még a „hittani intézet dékánját“ is választani rendeli. Ujabb törvényünk már a „meghívást“ is ismeri, de csak mint kivételt. Kivételes jellegét bizonyítja az, hogy csakis a teolog. tanári állás betöltésénél van meghívásról szó. És pedig azért, hogyha valamely adott esetben a választhatási lehetőséget valamely alaktság (például korábbi vizsga tétel) gátolná, ne kelljen eltekinteni attól, kit az egyházi közérdek az állás betöltésére nemcsak érdemesnek, de nélkülözhetetlennek ismer. Vagyis a meghívásnak csakis a multbani működéssel szerzett érdemek és a közismert képességek képezhetik alapját és indokát. Sehogy sem fér tehát össze e gondolat azzal, hogy a meghívás csak állás elnyerési eszköz, vagy többségi akarat érvényesítési eszköz legyen.

Az adott esetben a meghívás egy ifju javára gyakoroltatott, kinek kiemelkedő érdemes multja még nincs, képessége alapján ily munkáját nem látjuk, legfennebb várhatjuk. Meghívták akkor, mikor a Főtan. Bizottság azt emelte ki, hogy egyházunknak „igen sok érdemes és megfelelő képzettséggel bíró“ tagja van, miért is a „pályázat utján“ való betöltést, tehát a választást javasolta. Ily helyzetben szó sem lehet arról, hogy közvélemény vagy közérdek a meghívást követelte volna.

A határozatban hangoztatott „tulnyomó nagy többség“ a választás utján is megválaszthatta volna. Ha tehát a befejezett tény előtt meg is kell nyugodnunk, mást nem tehetünk, akkor is ennek a precedens jellege ellen tiltakozunk, óvást emelünk.

A jkv. 39 pontja az E. K. Tanács azon javaslatát tárgyalja, hogy a törvényeink szerint még nem is szervezett tisztviselői állások munkaköre minő módon osztassák be? Nézetünk szerint az állások szervezése lehet főtanácsi tárgy, azonban a munkaköri beosztás a szerv. törv. 229 § 10. és 11. pontja szerint már E. K. Tanács által foganatosítható. Annak foganatosítása és mikéntje legfennebb jelentés alakjában terjeszthető a főtanács

elé.

A 40. jkvi pont ismertetése az a főgondnoki javaslat, mely a volt jogtanácsos kötelességének minősíti az egyház pereinek tovább vitelét, ez legalább is szokatlan. A jogtanácsos is tisztviselő, ha egy tisztviselői állásra mást választanak, a korábbi tisztviselő iránti többségi bizalom mindenesetre elveszett. Ha e bizalom elvesztés indokolt, akkor a volt jogtanácsos az egyház érdekeinek képviselőjére, pereinek továbbvitelére nemcsak nem kötelezhető, hanem azok mielőbbi elvétele jelenthezik közérdeknek.

A jkv. 45 pontjába s illetve a hozott határozatba a Főtan. Bizottság javaslatára az a betolodás, hogy a Nyugdíj szabályzat „átírása“ (?) utján csak oly módosítás engedhető meg, mely „a szerzett okokat nem érinti“, — a mennyire szűkszavu, annyira indokolatlan is. Ha ez csak a nyugdíj jogosultságra vonatkozik, indokolt is lehet, bár felesleges, de ha a nyugdíj mennyiségére is vonatkozik, az ne csak vitássá, de egyenesen lehetlenné is tehet minden módosítást. Módosítás célja csak az intézmény fenntartása és kiépítése lehet. E magasabb cél az egyedüli iránytű, annak biztosítását szolgálhatja minden módosítás. Az előterjesztett módosítás érdemleges tárgyalásán mérlegelendők a szerzett jogok méretei, és keresendő a lehetőség, hogy e méretek ne kisebbitessenek.

A jkv. 55 pontja a házszabályok elnöki értelmezését ismerteti, s azt a szabálytalan kifejezést használja, hogy az elnöki értelmezéshez, a „főtanács többsége látható közmegnyilatkozással hozzájárult.“ Sem törvényünk, sem a gyakorlat nem ismer látható többségi közmegnyilatkozást. A megnyilatkozás történhet névszerinti szavazással vagy a szavazásra felhívottak többségének megszámolásával, de semmi esetre a kérdéshez hozzászólók többségével. A határozatban használt „látható közmegnyilatkozás“ se nem tájékoztató, se nem szabatos.

A jkv. 60. pontja alkalomszerűleg egy az egyházunkban eddig vitás kérdésben tesz elvi kijelentést, midőn kimondja „hogy a lelkészek az egyházközségek és az Egyetemes Egyház tisztviselői is,“ holott az eddigi törvényeink a lelkészekről csak az egyházközségi szervezetben rendelkeztek. A jeleni alkalomszerűségből most élesen domborodik ki a kérdés: quid juris? E kérdésnek annyi és oly sok irányu következménye lehet és van, hogy a kérdés érdemével foglalkozni itt se módunk, se terünk nincs.

A jkv. 63. b. pontja a Főtanácsi Bizottság általános jelentését tartalmazza. Javaslatának nagy többsége valóban érdemes kiváncsi, melyhez valamennyien csatlakozhatunk.

Dr. Ferenczy Géza.

Vásároljon az

ELEKES

könyv és papírüzletben.

ÖSSZEFÉRHETETLENSÉG.

Utóbbi időben „álláshalmozás“ címen, vagy ha más címen is, de a kérdést érintőleg két egyházi lapunk eszmecsere-t folytatott. Ez eszmecsere alábbi sorok közzétételére készítetett engem.

Az álláshalmozás tenyegileg az összeférhetetlenség elvét érinti s mivelhogy egyházi életünkben sok összeférhetetlenséget tapasztalunk, azt kívánom megvilágítani, hogy jogi és erkölcsi szempontból mi az összeférhetetlenség.

Küzdülő pontul polgári törvényeinket veszem, mely törvények tételes jogszabályokat tartalmaznak jogrendünkben a közalkalmazottakra vonatkozólag és egyes hivatali állásokra megszabják, hogy e hivatali állással minő más foglalkozások nem férnek össze. Legrészletesebb felsorolást talán a bírói szervezetre vonatkozó törvények tartalmazzak arra való tekintettel, mert az állami élet rendjében egyik legmagasabb hivatalás a bírói karra nehezedik s ebből folyóan, a bírói függetlenség védelme igen fontos állami érdek, de e törvények is teljes részletességgel az összeférhetetlen eseteket felsorolni nem képesek s így kiegészítésül szolgálnak azon rendelkezések, melyek az állami alkalmazottak egyetemlegességére vonatkoznak. Ilyen rendelkezések, hogy az állami tisztviselő oly mellékfoglalkozást nem űzhet, mely mellékfoglalkozás tisztviselői teendőinek teljesítésében őt gátolja, elfogulttá teheti, hivatali állásának tekintélyével össze nem egyeztethető, stb. Az összeférhetetlenség keretébe tartozik többek között bizonyos rokonsági kötelekben állóknak az egymás mellé, fölé és alárendelt állásokból való kizárása is. Ezek a jogi rendelkezések az erkölcsi szempontokat érintik ugyan, de csakis érintik, mert a kormányzatnak, avagy választó szerveknek elsőrendű feladata, hogy a kiválasztásnál a felfedhetetlen erkölcsi szempont érvényesüljön s mert a büntető törvények s esetleges bünvádi és fegyelmi eljárás Damokles kardjaként öröködnék a köztisztviselő erkölcsi színvonalán.

Egyházi törvényeink egyházi életünk sajátosságára tekintettel kerülik az összeférhetetlen-

ségi okok, esetek még szűkebb körü felsorolását is, de a *fizikai gátlás, az elfogultság és tekintély* kiemelése — melyek az állami törvényekben fentiek szerint kifejezésre jutnak — irányadó elvül szolgálhatnak egyházi életünkben is.

Eszményi állapot az volna, ha egyházi tisztviselőink oly javadalmazásban részesülhetnének, hogy ne lennének kénytelenek a lét nagy harcában mellékjövédelmet nyújtó mellékfoglalkozásra vállalkozniok s így mód nyujtatóknak nekik, hogy kizáróan csak egyházi tisztségükből folyó köteletségeiknek élhessenek s minden idejüket és erejüket e feladatok mentül magasabb rendű ellátására fordíthassák.

Régi közmondás, hogy „egyszerre két úrnak szolgálni nem lehet“. Ámde szegényes helyzetünkben ez eszményi állapottól távol állunk és csak arra törekedhetünk, hogy a mellékfoglalkozás lehetőleg a főfoglalkozásbeli hivatás teljesítésének rovására ne menjen.

Itt jutok ki az *álláshalmozás* avagy a *munkamegosztás* területére is.

Míg a mellékfoglalkozásra irányuló tilalom a külső területen levő mellékfoglalkozásra vonatkozik, az álláshalmozás és munkamegosztás a belső területen valósu meg.

Irányadó elvként kellene tekinteni azt, hogy a felügyeletre hivatott szervek ne tölthessenek be a felügyeletük alá tartozó állást is — eltekintve ősi alkotmányos intézményektől (pl. esperes-lelkész), — mert a felelősség megosztásával jobban leszünk felvértezve a hibás, ártalmas intézkedések ellen és irányadó elvként kellene tekinteni azt, hogy a mennyiben a különböző egyházi és egyháztársadalmi állásokra egyházi embereink sorában alkalmas egyének találhatóak, ez állások betöltésénél ha felügyeleti jogkör nem is korlátoz, ez esetben se halmozzunk egy egyénre több állást, hanem kellő megosztással — szokásos kifejezés szerint — az alkotmányos sáncokba helyezzünk el több egyént, hogy több szem többet lásson, több ész termeljen és valósítson meg több gondolatot. A helyes munkamegosztással a felelősség szélesebb körüvé válása mellett hűveinket szorosabban kapcsoljuk egyházunkhoz s fölkeljük bennük a tenni, cselekedni akarás tápláló, éltető ösztönét.

Ámde így nagy sajnálattal kell megállapítanom, hogy az álláshalmozás kikerülése és a helyes munkamegosztás nagy akadályát képezi ama pártoskodó szellem, mely egyházi életünkben utóbbi időben különösképen megnyilvánul s valóssággal uralkodóvá vált. E pártoskodó szellemnek elve az, hogy egyházi tisztségre csak oly

Kalap üzlet Weiss M. ucca 33. szám alatt.

Férfi kalapok és sapkák

a legjobb anyagból a legújabb divat után kaphatók! Kalap tisztítást, formálást és festést a legújabb divat után vállalom. A n. é. közönség szíves pártfogását kéri

Csiszár Béla.

egyént juttassunk be, a ki ugyanazon párt kötelekébe tartozik. Mintha a jó unitárius kriteriumát a párt-kötelék szabná meg! E tekintetben védő szavakat olvastam, arra utalva e védő szavakban, hogy szervezkedés a Brassai tanárrá választása alkalmával és más alkalmakkal is volt s hogy csak dicséretére válhatik egyházi tisztviselőinknek, ha több munkaterületen vállalkoznak a munkára. Ez a védelem nem helytálló akkor, a mikor a pártszenvédély oly nagyra fokozódott, hogy a terror még a püspöki bölcsességet is kikezdte a Berde-serleg ünnepi köszöntőjén. Az egyházunk javát, előmenetelét szem előtt tartó szervezkedés építő hatású lehet, de a terror soha. Mi oly kicsiny egyház és oly kicsiny egyháztársadalom vagyunk, hogy pártpolitikai terrort, megfélemlítést nem engedhetünk meg magunknak. Tisztségeket nem osztogathatunk csak a pártunk embereinek és pártunk embereinél nem halmozhatjuk az állásokat, tisztségeket. Nekünk szükségünk van minden unitárius lélekre s különösen minden jó unitárius lélekre. A terror nagyobb társadalmakat is semmisített meg. A visszaesés, majd a megsemmisülés kezd te az, ha a terror-párthoz nem tartozó jó unitárius embereink félreállanak, ha a tülekedő szellemtől megriadnak, egyházi életünk rájuk közömbössé válik. A második védő szóra pedig utalok arra, hogy a természet törvénye határt szab a munkabírásnak és termelőképességnek, a szorgalomnak is.

Elérkeztem fentiek után a fizikai gátlástól az elfogultság kérdéséig. Kétségtelen, hogy a pártpolitika olyan egyéneket termelt ki, a kik a pártpolitika hatása és nyomása alatt mindent pártpolitikai szemüvegen át tekintenek s ebből folyóan cselekményeiknek, hivatali teendőik teljesítésének nem a magasabb eszmék és tárgylagosság, hanem a pártkövetelmény a rugója. Ilyen viszonylatban elfogultlanságról szó nem igen lehet.

Jön az erkölcsi összeférhetlenség igen kényes kérdése.

Mi az erkölcsi összeférhetlenség? Összeférhetetlen a közhivatali tisztséggel erkölcsileg az alacsonyabb rendű életmód.

Az egyház a legmagasabb erkölcsi testület. E minőségéből következik, hogy fokozottan ügyelnie kell arra, hogy tisztviselői erkölcsi szempontból kifogás alá ne jöhessenek. Mentül magasabb az állás, annál magasabb az erkölcsi követelmény, mert ugy befelé, mint kifelé egyházunk színvonalát szabja meg. Épen ezért a kiválasztásnál mindenek felett az erkölcsi képességnek, az erkölcsi minősítésnek kell irányadónak lennie. A kinek erkölcsileg tört cserepe van, az tekintélyt tartani, fegyelmezni nem tud. Az ilyen közalkalmazott különösen az erkölcsi irányításban

béna, az ilyennek szava nincs, vagy ha kockázatot is meg szót, az illuzorius, súlytalan. És itt ismét a pártpolitika megnyilvánulására irányul önkéntelenül a figyelem. Ha a pártpolitikát sikerül egyházi életünkben száműznünk, hiszem, hogy a kiválasztás magasabb rendűvé lesz, egyházunk belső élete megjavult és kifelé is a megingott tekintélyt, tiszteletet helyreállítjuk.

A pártpolitika megszűntével a munkamegosztás is helyes irányba terelődik.

A megjavulás felé az uralkodó pártnak kell kezdeményező lépést tennie és kellő tapintattal megtalálni a módot a lelkek kiengesztelésére.

Sok szót lehetne még fűzni konkrét felsorolásokkal ahhoz, hogy egyháztársadalmunkban mely cselekmények nem igazodnak az összeférhetőséghez, de e részleteket nem bolygatom, hanem az egyes tisztviselőkre és egyházi lapjaink szerkesztőire, azoknak izlésére hagyom az elmélyülésig vezető gondolkozást, hogy önkritikával állapítsák meg: mi illik a magasabb erkölcsi színvonalhoz és mi nem.

Péterfy Albert.

Meglepő hír, de nem lehetetlen.

Arról értesülünk, hogy a rangidősebb főgondnok azzal a gondolattal foglalkozik, hogy főgondnoki tisztségétől megváljék. Az okaira is utalnak, azonban erre nézve pontos információnk nincsen. Némelyek szerint egyik oka az volna, hogy lehetetlennek látja az egyház függő ügyeit közmegelegedésre, illetőleg a többség megelegedésére megoldani. Ezek között szerepel főgondnok-társának a fegyelmi ügye, főjegyző fegyelmi ügye, a közügyigazgató fegyelmi ügye, és állítólag izgatja az is, hogy annak íjén a főtanácsos felelősséget vállalt a jószágfelügyelőség elnökének helyes gazdálkodásáért, akiben nemcsak az egyház, hanem ő maga is nagyot csalódott. A munkatársak ezekben az ügyekben a főgondnok pártfogását remélik és az összes ügyeknek rájuk nézve kedvező elintézését. Ebben viszont a főgondnok azt látja, hogy saját helyzetét még lehetetlenebbé teszi az egyház egyeteme és a közvélemény előtt. Nem meglepő tehát, ha a lemondás kérdésével foglalkozik, tudva azt, hogyha függetlenül akar eljárni, ezt első sorban azok veszik rossz néven, akik tisztségéhez juttatták, és így teszi lehetetlenné további helyzetét; ha pedig elkötelezettségének tesz eleget, az esetben tényleg a közvélemény és az egyház egyeteme fog esetleg tőle elfordulni. Különösen megnehezíti helyzetét az, hogy mindenekelőtt az Egyház érdekeit kellene érvényre juttatnia, ami egyes munkatársaitól való megválásával volna azonos.

A kibontakozás mindenesetre, bármelyik legyen, habár egészen nem billentené helyre egyházunk helyzetét, mégis sokat javítana rajta, különösen ha az elszenvedett károk is megtérülnének, ami természetesen bármelyik megoldásnak velejárója kell, hogy legyen.

(Dr.)

Előhaladáshoz békesség szükséges.

E folyóirat f. évi márc. havi számában Dr. Kerekes István tollából „Nyugalmi helyzetre van szükség” cím alatt értékes közlemény jelent meg. A cikk írója mélyebb járású és tárgyilagos szemlélődéssel teszi kezét mai egyházi életünk ütőerére és a mi véleményünkkel egyetértően megállapítja, hogy ez az érverés lázas, nem nyugodt. Sőt hosszabb idő óta fennáll ez a beteges állapot.

Erre a rendellenes körülményre az „U. J.” lapjain többször történt jóakarató reámutatás. Hiszen mi is részei vagyunk az egész szervezetnek és az általános nyugtalan közérzetnek hátrányai reánk is visszahatnak.

Dr. Kerekes István, mint gyakorlott mérnök, gazdag ismerete, tevékeny munkássága és az élethől nyert tapasztalata alapján szükségszerűen tudja, hogy a műszaki világban az elengedhetetlen és legfontosabb törvény: a *nyugalmi helyzet megteremtése*. E nélkül minden emberi fáradság és alkotás hiábavaló, sőt ennek figyelmen kívül hagyásával a tervező sokszor saját életét veszélyezteti és magával együtttránthat tömegeket romlásba vagy szerencsétlenségbe.

A tárgyilagosan gondolkozó ember könnyen belátja, hogy egy társadalmi élet folyása, sokban hasonlít egy kémiai vagy fizikai folyamathoz. Épen ezért a cikk írója helyes következetességgel alkalmazza a műszaki világ alaptörvényét a társadalmi életbe is. Itt is főszabály az, hogy gyümölcsöző munkálkodást és gyarapodó előhaladást csak az az emberi összefogás tud kifejteni, amelyben megvan a nyugalmi helyzet azaz *békesség*.

Ahogy a műszaki világban minden lépés, mely a nyugalmi helyzet törvényét megsérti, megbosszulja magát, épen úgy megbénítja egy társadalmi élet egészséges működését is minden helytelen intézkedés, az őrhelyekre állítottak gyengesége, nem odavalósága, sőt jóhiszemű és jóakarató tudatlansága vagy járatlansága, melyek mind az összhang és békés együttműködés elérésének feltételeivel ellentétben vannak.

Dr. Kerekes István atyánkfia mai egyháztársadalmi életünk állapotát vizsgálva gyorsan állapítja meg a való tényállást és még gyorsabban mondja ki ítéletét. Aki hozzá hasonlóan önzetlenül és teljes tárgyilagossággal szemlélődik a dolgok folyása felett, nem juthat más következményre: *egészségtelen tünetek azért észlelhetők egyházi életünkben, mert hiányzik belőle a békés egyetértés.*

Sajnáljuk, hogy a cikk csak az okozat

egyszerű megállapításával foglalkozik és nem terjed ki az okok felsorolására, hogy véleménye szerint mikor és mely körülmények között állott elő ez a nyugtalan és békesség nélküli állapot egyházi életünkben és hogyan lenne orvosolható gyorsan és biztosan.

A jelen esetben mi sem akarunk foglalkozni ezekkel a kérdésekkel, lesz még alkalom később reá visszatérni. Most csak a következőket szeretnők előrebocsátani: Miután mindnyájunknak legnagyobb óhaja, hogy egyházi életünk érverése késedelem nélkül ismét rendes és nyugodt legyen, hogy a félbeszakadt régi évszázados termékeny és virágzó munka mennél hamarabb újból megkezdődhessék, hogy álljon vissza közöttünk a hagyományos unitárius összetartás és egymást megbecsülő szeretet, vizsgáljuk meg azokat a körülményeket, melyek ezt előidézhetik.

Erre a kérdésre egyszerűen válaszolhatunk.

Egyházi életünkben a nyugalom és békesség teljesen azonos módon állhat elő, mint a nyugalmi helyzet egy nagy arányú műszaki alkotásban: a működő erőknél helyes felismerése és meghatározása, pontos kiszámítása, valamint azoknak a kellő helyeken való elosztása által.

Nekünk sem kell egyebet tenni, mint a legnagyobb körütekintéssel és közös egyetértéssel megállapítani a békesség létrejöttét akadályozó erőket és körülményeket. Ezek ellensúlyozására minden pártállás nélkül csak a tehetséget és tudást véve alapul kell kiválogatni a megfelelő embereket. Előzetes vizsgálódás és alapos megfontolás után a kiválasztottak oda osztandók be, ahol munkabizásuk és felkészültségük nem fog alulmaradni a reájuk váró és elvégzendő kötelességek nagyságának teljesítésében. Az egyházat képviselő főtisztviselőknél legyen súlyos erkölcsi tekintélyük az egyház keretén belül és kívül nyilvánult bizalomért, nem pedig mások kezessége vagy jótállása. Utólagos munka reményében, hozomra se osztogassunk nagyfontosságú hivatalokat. Ezeknek elnyerésére feltétlen érvényesüljön a szabad verseny, sőt próbaidő bevezetése. Végül, ha volnának kiegyenlíthetetlen akadályozó erők, azoknak megszüntetése felől késedelem nélkül intézkedni kell.

Azt hisszük, a felsorolt javaslatok egyike sem áll ellentétben az unitárius szabad felfogással és haladó elmélettel.

Vajjon egyházunk új rendjének kialakításakor mindezek a körülmények figyelembe

vétettek-e az újítók részéről?

Befejezésül pár megjegyzést fűzünk a cikk néhány kifejezéséhez, melyek tömörségüknél és rövidegüknél fogva nem elég világosak előttünk.

Teljesen egyetértünk Dr. Kerekes István azon megállapításával, hogy egyházi életünkben „Medgyes” előtt sem volt nyugalmi helyzet. Mindnyájan észleljük, hogy ez a nyugalmi helyzet „Medgyes” után sem állott be. Helyeseljük tanácsát, hogy a békesség mielőbbi elérésének reményében „álljon mindenki Püspökünk mellé”.

Ez a felhívás azonban azt a gondolatot váltja ki belőlünk, hogy egyházunk nyugalmi helyzetének azaz békességének megteremtése egyedül csak a Püspökünktől függne. Ha igen, mi áll útjában? Van talán valaki vagy valami, mint a béke létrejövésének akadálya? E pont körül nem ártott volna bővebb részletezés.

Feleslegesnek tartjuk, de azért újból le-

szögezzük, hogy az „U. J.” körül csoportosult olvasó tábor kezdettől fogva törhetetlen ragaszkodással sorakozott fel Főpásztorunk mellett, dacára „Medgyes” azon szándékának, hogy őt csak részére akarta kisajátítani. Ezt az őszinte megnyilvánulásunkat a cikk írója is jól tudja. Mindjárt kijelenthetjük azt is, hogy ezen érzésünk a jövőben sem fog változást szenvedni.

Reméljük, hogy a közeli jövő meghozza a helyes megoldást és eloszlik minden homály ami útjában áll a békességes és áldásos munka új korszaka megnyílásának.

Hisszük, hogy azoknak harmonikus együttmunkálkodása, akik önzetlen egyházszeretettől kényszerítve komoly és minden befolyásmentes fejtegetéseikkel, hozzászólásaikkal és javaslataikkal az „U. J.” oldalain e cél érdekében közreműködtek, nem voltak meddő és hiábavaló fáradozások.

P-n.

A felelősség kötelez.

Az „Unitárius Jövendő” megelőző számában több olyan az Egyház beléletét érintő, de az egész egyetemes unitáriusságot érdeklő kérdés vettett fel, amelyek tisztázása egyházunk jobb jövője érdekében mulhatatlanul szükséges.

Egyházunk gazdasági vonalvezetését az utóbbi időben főgondnoki kijelentések szabták meg akkor, midőn az 1938. évi Főtanácson a kifogások alá esett gazdasági vezetés védelmére állva azon kijelentés hangzott el, hogy a jószágfelügyelőség elnökének tisztakezűségéért vállalom a felelőséget és hogy aki saját kis gazdaságát olyan jól vezeti, annak kezébe nyugodtan teszem az egyház gazdaságának vezetését. Egy más alkalommal meg olyan indokolás tétetett, miszerint azért kellett a Bors gazdaságban a jószágfelügyelőség elnökének korlátlan felhatalmazást adni, mert ő hajlandó volt az anyagi felelőséget is vállalni a birtok vezetéséért. Ezek mindenesetre olyan nyomós érvek voltak a személyi korlátlan hatalom megszerzése mellett, hogy azokkal szemben állást foglalni szélmalomharc lett volna. Mégis megpróbáltam azt — igazam tudatában — és a jószágfelügyelőség jelentésével szemben az 1938. évi Főtanácson rámutattam arra, hogy a jelentésnek a Bors-gazdaság irányítására vonatkozó része nem felel meg a valóságnak, csak személyi érdekek elleplezésére, félrevezetésül szolgálhat, aminek bebizonyíthatására kértem objektív szakértő bizottság kiküldését, hogy minden vonatkozásban vizsgálja felül a gazdaság akkori vezetését. Ezen javaslatom felszólalásban támogatásra talált, ándítványoztatva a szakértő felülvizsgáló bizottság ki-

küldését. A jószágfelügyelőség elnöke látszólag belement a bizottság kiküldésébe, de kívánta, hogy az egyben kárbecslő bizottság is legyen, amit én készséggel elfogadtam. Azonban mivel ez a felülvizsgáló eljárás akadályozta volna a személyi célkitűzések sürgős, halaszthatatlan megvalósítását, a javaslat a bizottság kiküldésére az elnöki felelősség homályába tűnt el és így nem bocsátott határozathozatára. Ezzel a személyi akadály is elhárult a jószágfelügyelőségi elnök korlátlan intézkedési lehetőségének útjából és megkezdődhetett a Bors-gazdaságra nézve áldásos korszak.

Nem telt el néhány hét sem, már beállottak a Bors gazdaságban a súlyos kártételek, amik a hagyaték állagát megbotránkoztatón kikezdték. Legelőször is az óriási költséggel létesített szindi Bors-parkból kivágták a legszebb drága ezüst fenyőket, hogy a Sora áruházat megnyitáskor feldiszíthessék. Ezeknek a fenyőknek darabjáért ezreket fizetett elültetésük idején Bors Mihály. Következő kártétel a faiskola tönkretétele volt. A tél folyamán szenvedett hallatlan nyulrágáskár leleplezésére epész táblákat dobtak ki és égették el az oltványokat és így több mint 10 000 oltvány semmisült meg. A megmaradt oltványokat pedig egyáltalán nem gondozták, miáltal 50%-os értékvesztés érte a még megmaradt oltványokat is. A vadonciskolát pedig nem szabadították meg a gyomtól, hanem miadenestől lekaszállák, miáltal kipusztítottak sok ezer vadoncot. Ezen nagyfokú elhanyagolás miatt az állami engedélyt is megvonták s így lehetetlenné vált még a megmaradt jó oltvány értékesítése is.

A tavasz folyamán pedig a termő-gyümölcsösre került a sor azzal, hogy a szerződés nélkül beállított intéző marhacsordája és lovai szabad legelésre találtak a gyümölcsösökben, a hol számtalan fiatal gyümölcsfának a koronáját marcangolták össze és tették tönkre. Továbbá ahol nem volt elég hely az intézőnek felesbe kiadott gyümölcsös-köztes talaj szántására, ott úgy segített magán, hogy a sorok között telepített kiváló fajtaú őszibarack oltványokat — melyek meghonosításáért Bors Mihály a külföldét járta be és nagy gondal hozta onnan a szaporítószemeket — az intéző sajátkezüleg ásóval vágta ki, csak hogy minél több kukoricát termelhesen magának. A gyümölcsösben a kezelés hiánya miatt a betegségek és kártevők milliói szaporodtak el úgy, hogy ősszel már a gyümölcsösöknek szomorú képét találhatták a felülvizsgálásra kiszálló kertészeti szaktanárok. A szőlők szintén siralmas rongálódáson mentek át, tavasszal dróttal kötözték meg, ami a növekvő fában mélyen bəlevágott és ősszel a fedéskor a bevágásnál legtöbb tő derékba tört, mert össze-vissza, lefelé-felfelé oldalra fektették a tőveket, mint akik még sohasem láttak szőlőfedést.

A nyár folyamán szerencsésen mutatkozott óriási baracktermés is jelentős kárára vált a gyümölcsös állagának, mivel a termés alatt roskadozó és meghajlott barackágakat elfelejtették feltámasztani és így saját áldástosztó sulyuk alatt törtek le az ágak, sőt a fiatal fák törzse ketté hasadt igazolva, hogy adtál Uram áldást, de nem volt, aki megbecsülje azt.

Visszatérve a parkba, — mely éveken át azelőtt a tordai hasadékba kirándulóknak egy külön szórakozást nyújtott, hogy a természet szépsége mellett gyönyörködhesse az emberi kéz által alkotott tündéri kert szépségeiben is — az elmúlt évben a park 30 sűldő és növekvő sertés állandó tanyájává vált, hogy a gazdaság terményén jól felnövekedve, hizlalhassák az intéző zsebében, persze a parkot a felismerhetetlenségig összerombolták.

A birtok állagának rovására megy továbbá az is, hogy a gyümölcsösöket körülvevő cca. 6 km. hosszú kerítésből, melyet 2 éven át hiánytalanul megőriztünk, az elmúlt egy év alatt 2 km. hosszú kerítés tűnt el. Nemkülönben egy óriási istálló lebontásából összehalmozott faanyag nagyobb részét feltűzelte az intéző, krumplit főzve a disznóinak.

Ezeket a kártételeket mind a szakértő felülvizsgálók megállapításaiból merithetjük és még számtalan a tavalyi terméshezadéokban előállott károsodást, melyeket azonban itt már nincs elég hely, hogy mind felsoroljam. De tisztázni kell még a számadásoknál tapasztalt visszasságokat is. Így elsősorban a zsebben felejtett 24 000 lei kérdését. Az 1938 évi szilvatermést a jószágfelügyelőség elnöke adta el a tordai Ave szövetkezetnek és magának tartotta fenn az ár inkasszálását, melyet az év novemberében a kezei közt lévő átvételi elszámolás alapján teljesítenie kellett volna. Egy év leforgása után a decemberi Főtanácson beterjesztett számadásokban azonban hiányzott a szilva árából 24 000 lei, ugyszin-

tén hiányoztak a teljesített fizetésekről szóló elismerőnyugták, az átvételi elszámolás, valamint a befizetésekről szóló elismerő nyugták, az átvételi elszámolás valamint a behajtandó követelések kimutatása is. Midőn ezen tétel hiánya nyilvánvalóvá lett, odanyilatkozott a jgf. elnöke, hogy ilyenformán azt incassálnia kell. Ezzel szemben a Főtanácson a szövetkezet vezetője az összegnek az elnök kezéhez kifizetését állította. Így az örökfeledés homályába veszni szánt összeg holléte igen bizonytalan, a 6-os bizottság is csak annyit állapított meg, hogy a 24 000 lei az Egyház pénztárába még nem fizettetett be. Tehát 15 hónap óta használja azt valaki a gazdaság nagy kárára. Azóta az összeg befolyt. Szerk.

Hasonlóképp a Főtanács elé terjesztett számadásban 1 vagon oltvány ára 16 000 lei sem számoltatott el, ami szintén 1938 novemberében volt esedékes. Az összeg incassálására vonatkozólag az iratok közt csak annyi volt található egy év leforgása alatt, hogy mikor vevő alkalmilag az Egyházközponthoz bejön, akkor az ügyet rendezze. De az alkalom inkább a feledést várta, amiből kellemetlenül ébresztette fel az ügy napfényrehozatala.

Ez tehát a közpénzek, a közvagyon tiszta kezelése, amiért főgondnoki garancia vállaltatott, úgy látszik amikor ezen hiányzópénzek tisztázására szinpadias páthosszal önmaga ellen fegyelmet kért a jószágfelügyelőség elnöke már tisztában volt azzal, hogy a garancia fedezete alatt ugysem rendelik el ellene a fegyelmet, nehogy annak folyamán a garancia beváltása is felszínre vetődhesen.

Mindezeket csak azért kellett itt leírni, mert az U. J. legutóbbi számában azt a meglepő hirt olvashatjuk, hogy a csak 2 hónappal ezelőtt pártjának bizalmából újra megválasztott jószágfelügyelőségi elnök beadta lemondását olyan indokok alapján, amelyek lényegében megválasztásakor is fennforogtak. Tehát a felelősségrevonás elől ilyen módon kíván kitérni, vagyis csendesen elvonulni és azután jöhet utána a vizözön. Azonban a közérdek sulyos sérelme nélkül ez nem tehető, hanem a jószágfelügyelőség elnökével szemben a saját módszerét kell alkalmazni és hozzáértő kárbecslőbizottsággal fel kell becsültetni a hozzávetőlegesen is több százezerre menő károkat, amiket egy évi korlátlan intézkedéseivel a Bors-gazdaságnak okozott. A felhatalmazások megadásakor hangoztatott felelősségvállalás nem maradhat csak üres szó, mert arra építettett az elmúlt évben az egyház illetve a Bors-gazdaság tejhatalmu vezetése és most amikor a szomorú eredmény áll előttünk, akkor méltán felvetődhet minden igaz unitárius emberben, aki egyháza ügyét szíven viseli, annak jogos követelése, hogy az okozott károkat a kár- okozók és a kik a felelősséget vállalták, hiánytalanul térítsék is meg. Tehát le kell jártni az önmaga ellen kért fegyelmi eljárást az összes vádpontokra nézve.

Kolozsvár 1940 március hó.

Dr. Szent-Iványi Árpád.

EGYHÁZI ZENE.

Teendőink egyházi zenénk fejlesztése érdekében.

(Folytatás.)

Ennek a körültekintő sokoldalú munkásságnak egyik alapvető pillére zeneügyünk történelmi multjának részletes és alapos feltárása. Bármennyire is kiskorúak vagyunk zenei téren, van multunk, csak hogy ezt a multat majdnem teljes egészében sötétség borítja.

Énekes könyveink történetével a K. M. hasábjain pár évtized előtt előbb Nagy János, majd Kanyaró Ferenc foglalkoztak részletesebben. Mindkét neves történészünk csak a szövegi rész multjára igyekezett fényt deríteni, a zenei oldala nem érdekelte egyiket sem. Nem érdekelte talán azért, mert régi énekeskönyveink szövegei a Szenczi Zsoltárok kivételével csak dallami utalásokkal vannak ellátva, hangjegyzés nélkül. Ami nagyon érdekes s egyuttal talán útbaigazító is, régi kéziratokban fennmaradt magyar graduáljaink hangjegyeket nem, de hangjegyvonalzást tartalmaznak, tehát lennie kellett egy kezdő korszaknak, mikor a hangjegyek is fel voltak jegyezve a graduálok hangjegy vonalzásain.

Ősi dallamaink legrégebbi általam ismert hangjegyzése kéziratban Bartók Mihály kolozsvári kántortól maradt fenn 1806-ból, amely kézirat a kolozsvári egyházközség levéltárában őriztetik. Címe: Némely válogatott Isteni dicséretnek kóta szerént. A 4. rét alaku könyvet az első lapon írt bejegyzés szerint Tit. Komjátszegi János uram és kedves élete párja, Tit. Désfalvi Désikovits Erzsébet asszony ajándékozták 1806. júliusnak 20. napján, Tit. Siménfalvi B. Moyses és Bartók Mihály kántoroknak idejében a Kolozsvári egyházközségnek.

A 2. lapon egy kedvelt énekünk — hitem szerint — eredeti szövege:

Világosság Szt. Attya
Jelenjek meg köztünk:
Szent öröm lelkünk hattya
S ime egybe gyültünk.
Sziveinket jer buzdítsad,
Szent lelkeddel elmenk világossítsad.

A 3. lapon:

Non vox, sed votum, non chor dula, sed
[Cor,
Non Clamans, sed amans, Cantat in ore dei.

Ezt a pár soros distichont, Istent segítségül hívó ima zárja be. Végezetül fel van jegyezve e lapon: Leírta Bartók Mihály kántor 1806-ban 9 ber.

(Régebbi megállapítása szerint „Világosság szent Atyja“ szerzője Sebes Pál. E kézirat azonban arról tesz tanuságot, hogy azt korábban nem más, mint Bartók Mihály szerezte.)

A 4. laptól kezdve 23 számozatlan levélen 65-ösi

énekünk dallama és egy-egy szakasz szöveg Bartók Mihály kántor kézírásával, az 1777-ben utoljára nyomtatott Dávid F. korabeli psalteriumunkhoz. Hogy ezen énekeskönyvünkhöz készült a fenti hangjegyfűzet, azt a dallamok feletti számok bizonyítják, amelyek az olvasót a hivatalos énekeskönyv azon lapjaira vezetik, ahol azok szövege feltalálható. E fűzet hozzá van kötve a Frankfurtumban 1750-ban nyomtatott Szenczi Zsoltárok 4. rétű gyönyörű, tiszta nagyalaku, jól olvasható hangjegy nyomásához, amit a régi énekeskönyvünket kiegészítő, Kolozsvárt Pataki József által nyomtatott zsoltár dallamokról egyáltalán nem mondhatunk el. A fenti 65 dallamból a Székely Sándor által szerkesztett énekeskönyvbe 8 dallam jött át. Legújabb énekeskönyvünk ezeken kívül még 6 dallamot vett fel főleg az ünnepi énekek közé. A többi 51 dallam napfényre hozása, ismertetése a jövő kötelessége.

Egy másik unitárius zenetörténelmi nagy értékünk a kolozsvári szász unitárius egyházközség graduáljai az 1600-as évek kezdetéről. E graduálok nagy fólió alakban őriztettek meg a kolozsvári kollégiumunk könyvtárában. Gyönyörűen színes kezdőbetűi gótikus stílusban a könyvmásolás remekei. Unitárius zenetörténelmi szempontból azonban azok a koráldallamok teszik nagyértékűvé, amelyek 4, 6 és 8 szólamu vegyeskarokká vannak feldolgozva. Ezek közül egyetlen egy van felvéve új énekeskönyvünkbe (144). Egyik graduál tartalmazza még a Passiót szerepekre osztva, 4 szólamu ének karral és a Lámentációkat, egy másik Szt. Dávid zsoltárait 2 szólamra átírva. Ezek a nagyértékű zenei dokumentumok azt bizonyítják, hogyha a Dávid F. korabeli unitárius egyház száműzte is a hangszeres zenét templomaiból, a vokális zene művelése nemcsak megmaradt, de magas foku, egyenlő rangu a lutheri egyházzal s a fokozatos visszahanyatlás az évszázados elnyomatás szomorú következménye. Egy másik történelmi tanulság, hogy őseink Dávid zsoltárainak francia dallamait Szenczi magyar fordítása előtt is ismerték, sőt használták is.

E tekintetben könyv- és levéltáraink még teljesen feltáratlanok. Alapos kutatások meglepő eredményeket rejtegethetnek. Nincs tisztázva, megse próbálta még senki fellebbenteni a fátylat arról a kapcsolatról, amely egyházi énekeskönyveink s a testvér egyházak ősi énekeskönyvei között van. E kapcsolatok feltárása nélkül régi dallamaink történelmi multja nemcsak homályos marad, de komoly bázissal se rendelkezik. Kanyaró Ferenc csak odavetve jegyzi meg pár sorban, hogy a Gyulafehérvárt (valószínűleg a káptalani könyvtárban) őrzött

Battyányi kodexben, egy a Kor. század 60 as éveiből eredt másolatban, nem csak a legrégebb unitárius évenek vannak meg, de megvannak a zsoltárok is Heltai fordítása után átírva prózába. Megvan a Passio is, de a befejező sorok nélkül s utána következnek a Lamentációk.

A Kájoni kodexszel is van kapcsolatunk. Hisz „Dicsérjétek az urat“ kezdetű himnuszunk dallama felfedezhető benne „Christus feltámadta, ki értünk meghalt vala“ kezdetű himnuszban. Unitárius változatban két e a kezdő tonikus hang, míg a katolikusban egy e. Egyebekben semmi különbség.

És mit nyernénk a két unitárius zsoltárfordító: Bogáthi Miklós és Tordai János dallam kincsével, ha megoldhatnák. E két, eléggé irodalom történetileg sem méltányolt unitárius költő zsoltár átdolgozásaiban a költői formát csak kis mértékben vette az egyház ősi himnuszaitól. Kincsházuk, amelyből meritettek, a nép ajkán kelt virágénekek voltak.

Kapcsolatnak kell lennie az oly szomorú unitárius emlékeket ébresztő szombatos szekta énekeskönyvével is, amely szintén kolozsvári könyvtárunkban őriztetik.

Elhivatottak, keressétek e kútfejeket! Ezzel nemcsak unitárius egyházi zenénk, de az ősi magyar zene fejlődésének homályos útjára is sok fény dörölné.

Ezen az úton jutnánk el egy új énekeskönyv szerkesztésének problémájához. De előbb egy unitárius zeneközlönyt! Az ősi zenei kincseket, melyeket a levéltárak, könyvtárak poros polcra napfényre sikerül hozni, az új dallamokat, amelyeket itt-ott az íróasztalok fiókjaiban rejtegetnek, közzé kell tennünk, hogy mielőtt egy minta énekeskönyvbe besoroztatnának, kipróbáltassanak: értékek-e, érdemesek-e arra, hogy közhasználatba vétessenek? Erre azonban, amint Gál Vilmos, Péter Ödön és Nagy Sándor is megállapítják, évek komoly, odaadó munkája s az én megállapításom szerint az egyetemes egyháznak, a D. F. Egyletnek, mint legtevékenyebb kultur- és egyháztársadalmi egyletünknek, az unitár. Irodalmi társaságnak — amely alakulásakor beindította volt — együttes áldozatossága szükséges. Én töretlenül hiszek a jövőben.

Péter Ödön soknak tartja énekeink számát. Én ellenkezőleg. Énekeskönyvünkön korszellemünknek s a sorozatos világtörténeti események által összezuzott lélek érzés világának kifejezője borongó hangulat vonul végig. Még ünnepi énekeinknek is ez a jellemző színe. Hol a karácsonyi, husvét, pünkösti szín, a hozsánázó öröm? Alig-alig csillan itt-ott fel! Ez az ünnepi öröm hangulat nagyon hiányzik kezdő énekeinknél is, ilyenekre még szükségünk van.

Egyházi zenénk fejlesztésének egyik, talán leghatásosabb módja, az énekkarok céltudatos megszervezése. Azonban már itt szükségesnek látom megjegyezni, hogy az énekkar a gyülekezeti éneket soha sem helyettesítheti, csak fűszerezi nagyobb ünnepeink, összejöveteleink hangulatát. Az egyszólamú tömegének, hol a gyermekek és nők csengő szopránja összeölelkezik, összeolvad a férfiak döngő baritonjával, színezve az or-

gona jubiláló fényesen csillogó hangjával, a legszebb Istent dicsőítő kar.

Az énekkarok lehetnek gyermek- vagy női karok szoprán és alt (2, 3 és 4 szólam), vegyes karok szoprán, alt, tenor, (esetleg bariton) és basszus (3, 4; 5, 6 és 8 szólam), és férfikarok tenor és basszus (3, 4 szólam) hangokkal. Hogy ezek közül melyiket szervezzük meg, azt a helyi körülmények határozzák el. Legszebbek, mert a legtökéletesebb harmóniát nyújtják, a vegyes karok körülbelül megfelelnek a vonós quartetteknek az instrumentális zene körében. Kár, hogy nehezen mozgathatók, hanganyaguk különösen falusi viszonylatban kényes, könnyen szétmegy. Sokkal mozgékonyabb, nem oly érzékeny s biztosabban kezelhető a férfikar, amely nemcsak istentiszteleteken, templomi ünnepélyeken s más vallásos összejöveteleken, de temetéseken, esetleges hangversenyeken is könnyen kezelhető. A gyermekkarok az iskolaioktatás keretében helyezhetők el. A többszólamú gyermekkarok betanítása azonban, ha azt akarjuk, hogy a jót megközelítse, óriási fáradságot igényel s az eredmény nem áll arányban a ráfordított erőfeszítéssel. Mindenesetre érdemes már a későbbi, felnőttekből alakított énekkarok előkészítése kiegészítése érdekében is évenként 1–2 könnyebb gyermek kar betanítása. Itt Nagy Sándornak adok igazat: minél több dallamnak tökéletes betanítása a célszerű. Karénekek helyes elsajátítása, annyira leköti az iskola szükön mért énekóráját, hogy 3–4 ének az egész iskolai évet lefoglalja, pedig az egyházi énekköztetés azt a célt kell elérje, hogy amikor a növendék az elemi iskola 7 osztályát elvégezte, énekeskönyvünket ismerje s az istentiszteleten a gyülekezeti éneklésben tudással és kedvvel vegyen részt.

Ezeknek az énekkaroknak használatára egy karénekeskönyv megszerkesztése feltétlenül szükséges. Tartalma karénekeken kívül rövid elmélet s néhány szólóénekek lehetne.

Mindenekfelett fontos énekeink orgonakiséretének sokszorosítása. Egy jó orgonakiséret, legyen a dallam Cantus planus (egyenlőméretű), akár kiélezett ritmusban szerkesztett, magával ragadja a gyülekezeti éneket. Jó orgonista, még ha nem nagy (hangú) énekes is, jó énekvezér. Ezt a szászok nagyon jól tudják s e tapasztalatukat ügyesen fel is használják. Náluk ahol mindenütt több tanító felekezeti iskola van könnyű e kérdés megoldása: Külön orgonista, külön énekvezér. Kántor képzésük elsőrangú, nemcsak tanítók, de papjaik is következképpen kiválózenészek.

Orgonistájuk, mivel fel van mentve az énekvezetés gondjától (ezt ellátják tanító kollégái), teljes figyelmét az orgonajátékra, a gyülekezeti ének ritmikái haladására e kettőnek összhangba hozására fordíthatja. Nálunk énekvezéreink, kik egyuttal orgonisták is jó nagyhányadban, abban élnek ki művészi elhivatottságukat, hogy minél erősebb hangon, mondjuk túlfeszített hangszalagokkal uralkodjanak a gyülekezet hangtömegén, saját hangjuk miatt nem hallhatják a gyülekezet énekének menetét, hol előtte járnak, hol utána kalognak s kész-

az idegeket tépő káköfónia. Százszázalékosan baj, ha az orgonista teljesen naturalista (durozik), fogalma sincs a dallamok hangnemének minemiségéről, modulációjáról, oktáv párhuzamokról, keresi és még elvétve sem találja meg a dallamhoz illő akkordokat. Hogy várjunk itt ritmikus éneklést? Ilyen kíséret csak hangzavart s következményében a gyülekezeti éneklésben teljes elkedvetlenedést vált ki.

Egy jó orgonistával szembeni elemi követelmény, hogy lapról könnyűszerrel játszik s hangszerén minden körülmények között uralkodjék. Ma azonban ott állunk, hogy e követelmény elérésére a lehetőség is hiányzik. Régi korálkönyvünk, mint Márkos Albert is megállapítja, nemcsak, hogy elavult, mert a dallamok ritmusukban változtak, a bennük előforduló melizmák kihagyattak, új énekek vétettek használatba, de egyáltalában nem is kapható, elfogyott. Egy újnak a kiadására éppen érkezett a 12 óra. Ebben a korálkönyvben a kezdő énekhez hosszabb lélekzetű, a dallamok motívumain felépült preludiumok, a bezáró énekekhez pedig postludiumok irandók. A fő- és közénekek ugyancsak ellátandók rövid lélekzetű elő- utó és szakaszközjátékokkal. Nagyproblema gyakorlatlan orgonistáinknál a kezdő- és főének helyes összekapcsolása Erre a célra szolgál az átmenet (modulálás), ami kezdőknél és naturalistáknál annál nehezebb feladat, minél távolabbi hangnembe történik a kitérés (pl. kezdő ének d moll, a fő-ének asz dur). Az ilyen kitérés kétségbeejtően kapkodó hangzavarral s a legdiszónásabb zökkenéssel oldódik

meg. Hogy ilyeneknek elejét vegyük, rövid átmenetre is szükségünk van. Mivel az új korálkönyv nemcsak tankönyve a kántornövendékeknek, de vezérkönyve az énekvezéreknak, tartalmaznia kell a dallam teljes szövegét is, hogy a szöveg orgonajátszásközben mindig szem előtt legyen, ne kelljen két könyvre figyelnie az orgonistának s esetleg még az énekes könyv lapjait is forgatnia játék közben. A játészó figyelmét az orgona mekánikája, különösen, ha az orgona pedálos is és a hangjegyek tömkelege úgy is eléggé lekötik s ne kényszerítsük a szövegért egy harmadik nehézség leküzdésére.

Kántor képzésünk? Nincs. Jelenleg az önképzésre vagyunk utalva. Ezen csak egy nagy és új erőfeszítéssel, a tanító- és kántor képző felállításával segíthetünk. Ez pedig csak a teológiai akadémiával kapcsolatosan oldható meg, kolozsvári kollegiumunkban. Erről beszélni ma még korai. A hiányokon valamit javíthatnánk nyári kurzusok beindításával.

Végül feltétlenül kívánatosnak tartom, hogy a következő nyári tanítógyűlés ahol legalább is felekezeti iskoláinknál működő kántor tanítóinknak jó hányada jelen lesz, vegye fel tárgysorába az unitárius zene hiányosságainak kérdését és e tárgyalásra hívja meg az egyházi zenénk iránt érdeklődő lelkészeinket, sőt világi afiait is, hogy véleményeinket egy közös fórumon tárgyalhassuk meg.

Régeni Áron.

Népi kulturkincsek megmentése.

Hogy népi kulturkincseink, népművészet, népköltészet, népi zene, mily nagy értéket képeznek, mindnyájunknak tudatában van. Ugyszólván minden tényező közrejátszik fejlődésükben. Nemcsak a népi jelleg nyilvánul meg bennük, hanem hiven tükrözik a környezetet, a vidéket; bennük van az átélt mult, az életkörülmények, a közdelem a mindennappal. Csodálatos hogy a valódi népzene, akár a magyar nép dalait, akár a román doinákat nézzük, mennyire visszaadja a tájék hangulatát. A végtelen rónaságok, a minden irányban nyílt horizont, amelyen forró nyári napokon a fata morgana titokzatos tüneménye jelenik meg, csodálatosan tükröződik népi zenénkben, éppen úgy mint a mostoha hegyvidék és annak csodás tavaszi hangulata. A nép teremtő ereje, örökké éber fantáziája mindent szolgálatába hajt; mindent megszépít a nép öntudatlanul működő képzelő ereje. Azon primitív anyagok, amelyekből a butorzat, házak ruhák készülnek, mind szebbnél szebb formákat vesznek fel, virágba borulnak; a szöveg rimes formát kap, dalokká alakul, amelyeknek kifejező ereje oly nagy, hogy sohasem hallhatjuk őket megilletődés nélkül.

De ezeket a rendkívül értékes népi kulturkincseket mindenütt a pusztulás veszélye fenyegeti. Teljes pompájukban csak ott bontakoznak ki, ahol a nép még

együtt él a természettel; a városi élet méreg a népi művészet számára. A népies ruhát olcsó gyári cikkek, a népies butorzatot ugyancsak a tömegáru szorítja ki; a népi zenét és költészetet a „slágerek“ pótolják; uniformizálódik minden; a városi élet mindennapja zavaros árként nyeli el a népi kultúra megnyilvánulásait.

Nálunk még jobb a helyzet mint sok más helyt. Falvaink szegénysége, amely megakadályozta, hogy rádió, gyári termékek előzönöljék a népet, egyben megőrzi a népi kulturkincsek egy részét; és különösen eldugott falvakban még tisztán megtalálhatjuk ősi szokások, hagyományok nyomát. Ezeket megmenteni egyike a legszebb feladatoknak. Nagyon fontos azonban, hogy nagy szeretettel szerénységgel és igazi hozzáértéssel nyuljunk a népi művészethez. Olyan a népművészet, mint a hamvas gyümölcs, amelyen durva, avatatlan kéz azonnal nyomot hagy.

Ha foglalkozunk kissé gyermekek számára írt könyvekkel, meglepve fogjuk látni, mily sok a silány és értéktelen köztük. Azon a címen, hogy a gyermekek színvonalára ereszkedik le, meglepő dolgokat enged meg magának némely ember. Holott lelkiismeretlen dolog az ilyen. Eppen a gyermeknek kell a legjobbat, a legművészibbet nyújtani, mert — amint erről mindenki

számot adhat magának — első olvasmányaink kitörölhetetlen és feledhetetlen emlékként maradnak meg számunkra.

Ugyanugy van a nép számára irt könyvekkel. Akár ismeretterjesztő könyvekről, akár szépirodalomról van szó, csak a formának kell egyszerűnek lennie; de a tartalom, művészi érték szempontjából még a legjobb sem elég jó a nép számára. Egyenesen megdöbbenő pedig, hogy egyes „írók“ mit engednek meg maguknak, ha a nép számára irnak, vagy ha tárgyuk népies. A népies tartalom sokszor jogcim mindenre, és az u. n. népszinművek egy része borzasztó torzképe a falusi életnek, amelynek csak felületes külsőségeit látja.

Ami az irodalomban a népszinmű, ugyanaz a „műdal“ a zene terén. Lényeges része ezeknek a műdaloknak nem egyéb, mint felületes utánczása a népies formának minden belső tartalom, minden művészi érték hijával. Tudnunk kell azt is, hogy a cigányzene, amelyet a megszokás sokak számára kedvessé tett, nagyon távol áll az igazi népzeneztől.

Hasonló uton népi kulturkincseinkért nem tehetünk semmit. Durva, avatatlan kézzel hiába nyulunk a népis művészet virágaihoz. Nagy megértés, lehetőleg művészi hajlam kell ahhoz, amellet gondos és fáradtságos munka, hogy a szépet és helyesét felismerjük, kiválasszuk megőrizzük. És éppen ezen a téren páratlanul szép feladat, nagy lehetőségek nyílnak meg fiatal papjaink és tanítóink számára.

Ápolni és növelni a népben a nemeset és az erkölcsi tartalmat, óvni és őrizni a népművészet, a népi kultúra minden megnyilvánulását, elnyomni, kigyomlálni az it-ott burjánzó durvaságot különösen a mai időkben — amikor az erőszakba vetett túlságos bizalom különösen a tulzásra mindig hajlamos fiatalságnál nagyon is gyakran megrendíti az erkölcsi, a szellemi értékekbe vetett hitet — rendkívül fontos, de egyben rendkívül nehéz feladat is. Éppen ezért a kiváló képzettség, a magas szellemi színvonal talán sehol sem annyira fontos, mint a papnál és tanítónál, a nép munkásainál. A jó pap és jó tanító valóban jótévője a vidéknek.

Egy vidék népét boldoggá tehetjük azzal, ha visszaadjuk bizalmát az erkölcsi értékekbe, ha szellemiségét, művészi hajlamait ápoljuk és neveljük.

Hogy ennek a feladatnak fontosságát papságunk már korán átlátta, annak legjobb bizonyága egyik kiváló püspökünknek, Kríza Jánosnak nagy irodalmi értéket jelentő, híressé vált népköltészeti gyűjteménye: a „Vadrózsák“. Csak kimagasló szellemű férfi, egyben kiváló megértője a népléleknek lehet ilyen munka megteremtője.

Boldog az az ifju papi és tanítói nemzedék, amely ilyen szép célt tűzhet maga elé, amelynek ilyen szép munka lehetősége kínálkozik. De olyan munka ez, amelyre nagy gonddal, gondos szellemi munkával, kell felkészülni. A jó munkán Isten áldása van. Ez pedig olyan munka, amely egyformán boldoggá teszi ugyanak művelőjét, mint azon embertársait, akiket tanítani, erkölcsileg felemelni módjában van. Gál Vilmos.

A szindi-faiskola végpusztulása.

Amint lapunkban már többször megírtuk a száz-ezer darab nemes oltványt magábafooglaló, nagy költséggel és gonddal létesített és ápoltt híres faiskolát a mult 1939-es év folyamán a jószágfelügyelőségi elnök vezetése és ellenőrzése mellett a birtokkezelő teljesen elhanyagolta és szaktudás nélkül kezeletlenül hagyta, miáltal az oltványok szabálytalanul elbokrosodtak vagy pedig a nem idejében eszközölt hibás metszésekkel jóvá nemtehető sebeket ejtettek s így az alapjában elsőrendű oltványok hibásokká, beteg oltványokká lettek. Ennek következménye lett, hogy a faiskolától az állami engedély visszavonatt és az eladások betiltattak. A milliós értéket képviselő faiskola így a Borsgazdaságra nézve elvesztette értékét, amint azt a felülvizsgálást eszközöző kertészeti szaktanárok jegyzőkönyvileg megállapították.

Az idén tavaszon az Egyház-Tanács jobb kezekbe kívánta adni az egész szindi gazdaságot de ez a szándék a jószágfelügyelőségi elnök ravasz mesterkedéseinek meghiusult, de mégis a Tanács kimondta, hogy legalább az oly sok visszaélést elkövetett intézőt azonnal, tehát még a munkálatok megkezdése előtt, helyezze el a gazdaságból. Ezzel szemben azonban mi történt!? Az intéző rávette magát a még tönkretett állapotában is némi jövedelmet ígérő faiskolára és egy vásáros kufárral engedélyt szerevezve a faiskolából való oltványeladásokra az utolsó kegyelemdőféseket is megadta a drága faiskolának. Ugyanis nagy arányban százával ezrével adták el 2, 3, és 5 leiért az oltványokat, holott az ugyanolyan nemesítésű szabályosan kezelt oltványok más faiskolában 30–40 leiért kerültek eladásra az idén. Tehát a szindi gazdaság az oltványaiban megvolt milliós értékének még a roncsait sem kapta vissza sőt az oltványok kiszedésének költsége többé áll, mint amennyiért elvesztegették azokat. A tordai, kolozsvári és más piacokra dobták a kufárok ezeket az oltványokat és ott átlagosan 20 leiért adták el darabonként és így jó hasznot vágtak zsebre az idén a Borsgazdaság kárára. De épületes jelenetek is folytak le ezen oltványárusítások közben, így Kolozsvárt több vevő a rendőrséget vette igénybe, hogy száraz oltványokat adtak el nekik Szindről és a tulajdonos gazdára nem a leghizelgőbb kifejezéseket használták a piacon a rászédés miatt. Tordán pedig a gazdaság és a kufárok által piacra vitt oltványok százait hasogattatta össze fejszével az ellenőrzést végző gazdasági felügyelő, mivel az oltványok az előirt szabályoknak meg nem felelő hibásak, betegek voltak. Azonkívül Szinden a faiskolában is megsemmisítette a kiszálló ellenőr a szabálytalanul kezelt és kiszédett oltványok ezreit. Az okozott károk sok százezerre mennek. Mindez pedig a jószágfelügyelőségi elnök konok ellenkezésén, terrorján mulik, aki a Tanács határozatának semmibevételével nem hajlandó átadni a szindi-gazdaság vezetését és kezelését hozzáértőbb embernek, hanem kárt—kára halmoz.

S Z E M L E.

Közvélemény. Van ember, akit a közvélemény nem emel, mégis emelkedni akar. A közvélemény azonban sokszor szeszélyes. Néha behunyja a szemét, bedugja a fülét, nem lát és nem hall. Máskor azonban hangosan beszél, felkorbácsolja a lelkeket, sorompóba állítja a néma várakozásban levő embereket. Éreztetni kezdi erejét. Az ideig-óráig tartó győzelmet váratlanul vereséggé változtatja. A jogot félretenni, a törvényt ábball tiporni, az igazságot megszegyeníteni, az erőszaknak utat engedni sokáig nem lehet. A meg nem érdemelt emelkedésből előbb utóbb alábbszállás lesz vagy talán éppen keserűséget okozó bukás. A közvélemény nagy dolog és kiszámíthatatlan.

Ráv Mátyás. Ez a szász nemzetiségű unitárius pap a 17. század első felében élt. Az unitárius egyház történetében nem hagyott maga után megbecsült nevet és szép emléket. Püspökségre vágyott arravalóság nélkül. Beteges nagyraagyás vezette. Egyéni érdekből az egyháznak alig helyreállt békéjét, még zavartalannak nem mondható nyugalomát se kimélte. Érdemes emberek erőszakos félreállításával, az utjában állókon való kiméletlen keresztülgázolással akart hatalomra jutni. Utat keresett a fejedelmig vádaskodásaival, s még külső országokban is feketíteni igyekezett a tiszta jellemet, a békességet védő és áldozatothozó lelkeket. Nem tudott célt érni s így a legalacsonyabb indulatoktól vezéreltetve, gyűlölködésben és bosszuszomjban élte ki erejét. Aki minden indoklás és meggyőző bizonyíték nélkül az álnév gyávasága alá rejtőzve a Ráv Mátyás természetével és törekvéseivel gyanúsítja azt, akinek saját elhatározásából magasabb igényei soha nem voltak, nincsenek és nem lesznek, az nemcsak alacsony gondolkodásról tesz bizonyosságot, hanem a Ráv Mátyás szellemét saját maga hordja leplezetlenül magában.

A közel álló rokon. A kellő judicium nélküli vagy éppen rossz lelkiismeretű ember még felhozott példáival is melléje fog annak, amit bizonyítani akar. Így van a közeli rokonnal is, aki valóban nagy szervező tehetség volt, amíg közöttünk élt és az egyházi élettel foglalkozott. Csak végig futott a termen, az emberek között s mindenki tudta, aki az egyház érdekét nézte, hogy mit kell tennie. De az alkalmi pillanatokon túl sohasem ment. Nem izgatott hátmögül s nem gyűjtött elhallgatásokkal és félrevezetésekkel táborát maga körül. Nem hívott össze gyűlést titokban kisserű dolgok kiszinezésével avagy éppen szándékosan vezetve félre és bódítva el a jóhiszemű lelkeket. Nem hívott össze éjszakai gyűlést estétől reggelig tartó tárgyalásra, állások ígértetését és osztogatását is szem előtt tartva, az egyéni szabadakaratot guzsbakötő, megszegyenítő fogadalomtétellel az erőszak útjára vezetve az egyházat. Nem járt aláírási ívvel faluról-falura, emberről-emberre, sokakat félrevezetve és tévedésbe ejtve csalogatva a pártérdek hálójába. Az unitárius gondolat és

cselekvési szabadságot nem alacsonyítva le odáig, hogy embereket erkölcsileg pártpolitikai célokra kötelezzen el s csak pártbeliek támogatását tűzze maga elé. Sohasem engedte meg magának, hogy az unitárius egyházban gyakorlatilag igaznak látszódjék a jezsuita mondás: „a cél szentesíti az eszközöket.“ A közeli rokon önérvényesülésére nem törekedett és az erkölcstelenség védelmére nem volt kapható. Az egyház magasabb célja lebegett mindig szeme előtt. Egyházának a legnehezebb időben minden ellenszolgáltatás nélkül olyan szolgálókat tett, melyekre más nem vállalkozott s talán nem is lett volna alkalmas. Önző és egyéni érdeket szolgáló emberek, amint a önzetlen emberekkel történni szokott érdemeit és szolgálatait értékét szennylapok útján igyekeztek elhomályosítani, de ezzel csak növelték a tisztánlátók és elfogulatlanul gondolkozók szemében a kivételes tehetség ma sajnosan nélkülözött nagy értékeit. Sántikálva jár és nagyon melléje fog az, aki maga alacsony célt szolgáló szervező munkáját ezzel a magasabb rendű szervezéssel és páratlan ügyességgel akarja takargatni vagy elfogadhatóvá tenni. Meg vagyunk győződve hogy a történelem megfelelő helyet fog biztosítani az ilyen szolgálatok számára.

Rosshiszeműség vagy hazugság? Az „Unitárius Egyház“ c. lapunkkal és az abban megjelent cikkekkal nem foglalkozott soha. Ezután sem teszi, ha alaptalan gyanúsítás és az igazság meghamisítása rá nem kényszeríti. Az U. E. azonban másképpen cselekszik s az U. J.-ből bőségesen táplálkozik. Különösen az utóbbi időben feltűnően érdeklődése körébe vonta az U. J.-t és annak szerkesztőjét. Nem tudja eltűrni, hogy egyes cikkekből az egyházi élet fokozódó hibáira néha a cikkírók reámutatnak. Nem cáfol egyetlen állítást se, csak neheztel, talán haragszik is, hogy olyanok is vannak, akik a felületességet, gondatlanságot, tudatlanságot, a hibákat nem dicsérik. Tudja, hogy a tényeket, károkat, hozzá nem értő gazdálkodást, erkölcsi botlást, szabálytalanságokat stb. elhallgatással, védő beszédekkel lelkiismeretlen magatartással, várakozással és jóreménységgel nem lehet meg nem történné tenni. Az U. E. azt is ráfogja az U. J. szerkesztőségére, hogy amikor pl. a jószágfelügyelőség elnökével kapcsolatban a kritikának utat enged és az egyházi közérdek védelmére a lapot nyitva tartja, a rendesnél több példányt nyomtat s a jószágfelügyelőség elnöke azon híveinek is megküldi, akik a lapot nem járatták. Megbízható forrásra hivatkozik.

Hitünk szerint aligha vétene az egyházi közérdek ellen, ha a meglévő szellemre és helyzetre minél többeknek a figyelmét felhívna, mert az egyház és annak vagyona mindenkié s nem árt, ha minél többen tudnak arról, hogy milyen szellem uralkodik az egyházban s miként kezelik a vagyont. De az U. J. sokkal tisztább szándékkal dolgozik, minthogy ilyen fogásokat megengedjen magának. Kézen fekvő dolog volna megkérdezni, hogy amikor az U. E. a nagyközönség félrevezetésére ilyen eszközökhöz folyamodik, vajjon roshiszeműség vagy szándékos hazugság vezeti-e? Mi a megbízhatóság

... felnevelésre szánt hitesztelésre csak egy szóval felelünk: hazugság. Várjuk a megbízható forrás bizonyítékát. Az U. J. kivétel nélkül mindig csak állandó olvasóinak megy.

Külömbőség. Külömbőség van a lelkész és a jószágfelügyelőség elnöke között. Az egyik híveinek a lelki vezére, a másik az egyetemes egyház összes igazgatóinak kezelője, irányítója, aki a vagyon jövedelmezőségéért anyagilag is felelős. Amiért a jószágfelügyelőség elnöke véletlenül lelkész és olyan egyházi szerepre mert vállalkozni, amihez nem ért, amihez sem tudása, sem képzettsége nincs, hozzá nem értését nem lehet azzal enyhíteni vagy éppen takargatni, hogy lelkész. Tudomásunk szerint a lelkészen az U. J. részéről sérelem soha nem esett. De a jószágfelügyelőség elnökének tudatlanságáért és szabálytalan eljárásaiért a felelősséget akkor is hordozni kell, ha lelkész. Az egyház közönségét még a védő beszédek dacára sem lehet még esztendő múltán is azzal hitegetni, hogy a jószágfelügyelőség elnöke idővel tisztán kerül ki a nyakába szakadt sok bajból. Szabálytalanságnak már az első pillanatban sem lett volna szabad történnie szigorú felelősségre vonás nélkül. Közvagyonnál a tisztakezűség a fődolog. Éveken át nem lehet arra hivatkozni, hogy a vizsgálat nincs befejezve. Amint a hiány kipattant és a gazdálkodással kapcsolatban vádak hangzottak el, azonnal hivatalból kellett volna a fegyelmet beindítani s így tisztázni a kérdést, nem védő beszédekkel halogatni azt. Milyen lármát csaptak volna némelyek, ha a régi vezetőség alatt történtek volna hasonló dolgok.

Hát még ez is? Arról értesültünk, hogy egyik kiváló egyházi emberünket és megbecsült tudósunkat két ifju „terror-legény“ megtámadta és szemrehányást tett neki, amiért az U. J.-ba cikket írt. Hát az egyházi élettől annyiakat elriasztó pártélet és a vele járó erőszakos magatartás még eddig is képes elmenni? Vagy ábrándokban élnek vagy Mussolinira hivatkozó romboló uralomnak vége közeledését érzik. A becsületesen gondolkozó és egyházát őszintén szerető unitárius vallás közönségnek jobban kell figyelnie, mint eddig tette. El kell készülni olyan dolgokra is, melyek egyházunkban eddig még a történetek után is ismeretlenek voltak.

Álláshalmozás. Ezen a címen egy rövid ismertetés jelent meg a lap egyik számában. Helyet adtunk neki, mert úgy találtuk, hogy igazat mond. Arra-

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Braşov, Str. Dr. Babeş No. 1, hova a lappal kapcsolatban minden megkeresés, közlemény és pénzügyösszeg küldendő. A lapba szánt minden cikk vagy egyéb közlemény a hónap 5-ig a Szerkesztőségben kell, hogy legyen.

Magyarországon az előfizetési összeg az „Unitárius Iratmisszió“-hoz juttatandó: Budapest, V. Koháry uca 4 sz.

való emberek állottak rendelkezésre, akiket mellőztek, mert nem tartoztak a már is annyi kárt okozó pártba. Most saját maguk igazolásaképpen azt olvassuk, hogy hasonló álláshalmozások a múltban is voltak. Hát nem úgy van, hogy a mivel és magas színvonalon álló egyházi újjászüléssel az egyházban minden megváltozott s ezzel minden hiba eltűnt, minden baj megszűnt, ami a múltban volt, még az álláshalmozás is? Ime, az új rendszer hívei a múlt hibáival takaróznak. Nincs ebben valami következetlenség? Mintha mégse lett volna minden olyan rossz a múltban, mely az indokolt kritikát szó nélkül tűrte.

Hordópenész, ecetpenész. A gazdálkodási könnyelműségnek és felelőtlenségnek, úgy látszik, sohasem lesz vége. Közelebbről is illetékes helyekre hivatott ember részéről hivatalos bejelentések történtek a Bors hagyatékhöz tartozó hordók és újból mintegy fél kilométerrel megapadt kerítések dolgában. A beadványban el van mondva, hogy még az ősszel több 600 literes hordóban mustot szállítottak egyik kolozsvári cégnek. A szállítást végző cég a kiürített hordókat visszaszállította a megállapodás szerinti helyre, de nem mosta ki azokat senki. A gazdaság többszöri figyelmeztetésére sem vitette el. Egész télen hóban-esőben a szállító cég udvarán a szabad ég alatt állottak, kitéve mindenféle veszedelemnek. Többnek az oldala-feneke betörött, belseje pedig megpenészesedett. Egyik hordópenészt kapott, a másik pedig ecetpenészt, ami rosszabb az előbbinél.

A hordók bortartására használhatatlannak váltak, legfeljebb ecetet lehet tartani bennük. A kár állítólag 25—30.000 lej. Ehhez járul még az, hogy Szinden újban az eddigiek mellé fél kilométer hosszúságú deszkakerítés hiányzik. A beadványokban fel van téve a kérdés, hogy ki felelős ezekért? De jogosan és felháborodva kérdezheti ezt minden unitárius.

Új teológiai tanár. Beszédi Pál vallás tanár közelebbről az egyháztörténelmi tanterv tárgyaiból teológiai vizsgát tett. A szorgalmat és bátorságot örömmel méltányoljuk, és szerencsét kívánunk.

„Kit hosszas haragunkra méltatunk s bosszút koholunk ellene, akarataink ellen is vagy becstelenség vagy féltünk tőle“.

Fáy

Nga

Dr. Vitéz Zsako Gyula
Törv. se. Tanulmányok
Budapest
V. Költői u 66/b

Magyarország